

Самур

№ 2 (134) 2002-йисан 21-февраль

1992-йисан январдилаь акъатзава

Мас 1000 манат

РЕДАКТОРДИН ГАФ

Са межлисда заз алаамат акуна,
Эхиз жени а ихтилат тавуна?
Какадариз патан гафар итимди,
“Лезгидалди” тост лугъузвай “етимди”.

Алахъунвай ам чІал кІандай къасариз,
Гьекъ акъатнай ацукънавай ксариз.
(ЧІуру никІик къалар жеда лугъуда,
Ваякъандив чІалар жеда лугъуда.)

Са рехид гьей датІана икІ рахазвай,
И ламатІ кас акваз зазни регъузвай.
Тийижирдаз хайи чІалан ивирар,
ГьикІ лугъудай рахамир, сив кІевира?

Им вуч чІал я? - лагъана са мугъманди,
Вири гафар къачунвайбур, патанди.
ХупІ кесиб я куь рахунар, куь нугъат,
Куь гафарихъ авач хьи, дуст, лезги дад.

А мугъмандин вири гафар серес тир,
Тост лугъузвайд адан мукъва мирес тир.
Инадзавай а миресди чІалазди,
(Къенибурук тахъуй дустар калацІди.)

Са жегъилди эхиз тежез и гафар,
Межлисдилаь лекъре хъизди яна цІар,
Лезгидалди билбилди хъиз рахана.
ЧІал чІурзавай ваякъандин пер хана.

А жегъил икІ рикІяй рахун кумазди,
Рамна вири хайи чІалан авазди,
Гзаф авай амаратда гафар хас,
Гелкъвезвачир маса чІалахъ къегъал кас.

Хайи чІалал рахаз рикІер рамзавай,
Уьленрилай, уламрилай камзавай.
Иербур тир лезги чІалан гиширар,
Гзафбурук руьгъ акатна, хвешила.

А мугъманди чІуькъ тавуна яб гана,
“Лезги чІал хупІ иер чІал я”, - лагъана.
Вич батІулдай гьисабнай а “чІехида”,
Дуьз лагъайта, батІул тир тек рехиди.

ЧІал миьхиз хуьн я лагъана бакара,
Са легъзеда гъатна адан къил хура.
Тахъурай чакъ ихътин ксар, аватІа,
Хайи чІалав хайиди хъиз агата!

ЧИР-ТЕЧИР

ГЪУЬЛУЬН КІАНЕ ШЕГЪЕР

Гьиндистандин Гуджарат шегъердин мукъув, гъуьле цийи шегъер жагъанва. 100 юкІ къван деринда авай и шегъердай азим къапар, зегъметдин алатар, маса зерятар жагъанва. Гъуьлуьн кіане авай шегъер вилералди акунвай археологри лугъузвайвал, ина азим кІвалерин ва диндин дара-матрин амуькьяр ава. Шегъер вацІун къве пата кутунва. Къил акъуддай ксарин ва Гьиндистандин илимдин министр Мурли Маногаран фикирдалди, им дуьньядин виридалайни къадим шегъеррикай сад я ва адан 9500 йис я.

БАКТРИЯДИН КЪИЗИЛ ЖАГЪУРЗАВА

Чи эрадин II виш йисал атайла чапхунчийри къяляй-къилиз чуькурай Бактрия пачагълугъ Александр Македонскидин империядик акатзавай девлетлу пачагълугърикай сад тир. Гилан Афганистандин чилерал хъайи и пачагълугъ Александран сердер Селеквиди арадал гъанай. А.Македонскиди рагъметдиз фидайдалай вилик вичин хазинадин са пай - 20 тон къизилдин затІар ина чуьнуьхарнай. 1978-йисуз и хазиана урусин алим Виктор Сарияни диз жагъана. Анжах урусивай и хазинадин тІимил пай Урусатдиз хъиз хъана. Амай пай афгъанвийрин гъиле гъатна. Талибанрин къил Мулла Омара и хазиана пайи-паярна са шумуд чкада чуьнуьхарна. Тора-Борада авай пай американвийрин гъиле гъатна. Амай къизилар гьикъван вахт я урусин чекистри жагъуриз.

ВАХАР

Халисан - иер, такабурлу, Хумун къилихрин лезги руша - рикай гаф кватайла Самира ва Айтена Бабагиевийрин тІвар къун тавуна виже къведач. КІелунал гзафни-гзаф рикІ алай и акъулу рушарин лезгивилел, абурун хайи чІал кІан хъунал, хайи адетриз амал авунал гьейран я чун. Самира БГУ-дин биология факультетдин IV курсунин студент я.

Тафаватлувилелди кІелзавай адан ният магистратурадиз гъахъун я. Айтена Н.Тусидин тІварунихъ галай Азербайжандин Педагогикадин Институтдин француз чІалан факультетдин III курсуна кІелзава. Амни вичин чІехи вах хъиз, кІелунин кІвен-кІвени я. Айтена къилди ингилис чІал ва экономикани чирзава. Францияда кІелун давамарун адан мурад я.

КІлар райондин Яргунрин хуьруьн юкъван мектебдин муаллимри хъиз, ВУЗ-рин муаллимрини дамахва таватрал. Къве вах лезгидалди хъиз азербайжан, урус ва француз чІаларалдини миьхиз рахада. Ан-жах дидед чІалалди рахадайла билбилдин мани хъиз жеди ваз абурун везинлу ван.

“САМУР”

ЦИЙИВИЛЕР

САГЪЛАМВАЛ ТІАЛАБЗАВА

Са шумуд югъ идалай вилик Америкадин Садхъанвай Штатриз феи Азербайжан Республикадин президент Гьейдар Алиев духтуррал меслят гъайидалай гъуьуьниз, 14-февралдиз Кливлендда операция авуна. Операция сагъ-саламатдаказ къиле фена ва алай вахтунда президентдин гъалар хъсанзава.

Азербайжан Республикадин президентдин аппаратдин къил Рамиз Мегъдиева малумат ганвайвал, президентди вичин сагълаамвал гъуьнуьна хтун патал герек тир вахтуналди Кливлендда амуькун къетІнава. Республикадин агъалийри хъиз, “Самур”дин кІелзавайбуруни президентдиз чандин сагъвал тІалабзава.

МАДНИ КУЬМЕК ГУДА

И мукъвара Япониядай чи республикадиз рекъер гъуьнуьна хутадай ва эцигунар къилиз акъуддай цийи техника гъанва. И техникадин къимет Япониядин пулуналди 372 миллион йен я.

Япониядин гъукуматди чи республикадин энергетикадин сектордиз куьмек гун къетІнава. ЧІехи электростанция эцигун патал Японияди Азербайжандиз 350 миллион доллар кредит гуда. И уьлкведин чи республикада авай посол-

ди лугъузвайвал, Японияди Азербайжандиз ихътин куьмекар идалай къулуьхни гуда.

ВИРИ ПАТАРИХЪАЙ ФАГЪУМЗАВА

Чи уьлкведа юхсулвилин аксина женг чІугунин стратегия гъазурун патал цийи къуватар желб авунва. И стратегия гъазурун мадни са шумуд варз къван вахт серф ийида. Программа тамамди хъун патал комиссияди вири теклифар тупІалай ийизва, и месэладин гъакъиндай вири патарихъай фагъумзава.

Стратегиядиз талукъ программа гъазурун карда чи республикадиз Садхъанвай Миллетрин Тешкилатдин Азербайжандин векилвилин идаради, Дуьньядин Банкуни, Дуьньядин Халкъариз Талукъ Валютадин Фондуни ва маса тешкилатри куьмек гузва.

КЪИМЕТАР ХКАЖ ЖЕДАЧ

Агъалийрин арада алай йисан 1-мартдилаь гатІумна метрода фин-хтун багъа жеда лагъай ванер чІанва. Амма ибур гъакІан гафар я. Гъакъикъатдани Бакудин метрополитендин къил Тагъи Агъмедова метрода фин-хтунин къимет 1000 манат къван хкаж жеда лагъанай. Гъуьуьнлай ада и къимет 500 манат

ийида лагъана гаф ганай.

Метрополитендиз регъбервал гузвай ксари и кардин гъакъиндай Министррин Кабинетдиз тавакъу авунатІани, гъукуматди ваь лагъана. ЯтІани Т.Агъмедова и месэла мад гилера къарагъардай ният ава.

МАСАНИЗ ФЕНВА

Вири Халкъариз Талукъ Миграциядин Тешкилатдин малуматдай аквазвайвал, 1991-1997-йисара къанундин рекъелди Азербайжан гадарна масаниз фенвай ксарин къадар 272 агъзур я. Абурун гзафни-гзаф пай Урусатдиз, Украинадиз, Туркиядиз, Германиядиз, Израилдиз ва Голландиядиз фенва.

Чи республика гадарна фенвайбурукай 112700 кас урусар, 65 агъзур кас азербайжанвийар, 35 агъзур кас эрменияр, 11 агъзур кас чувудар, 3800 кас украинвийар я. Маса чешмейри малумат гузвайвал, ругуд йисан къене 1 миллионни 500 агъзур кас Азербайжан гадарна масаниз фенва.

И заманда,
гила тек-тек,
Мерд итим ваз
жагъид эркек!

СтІал СУЛЕЙМАН

НОВОСТИ

КОСМИЧЕСКИЙ ТУРИСТ ПЫТАЛСЯ ДАТЬ ВЗЯТКУ

Очередной космический турист, 28-летний британский миллионер Марк Шатлуорт, с большим трудом договорился с русскими о своей доставке в космос. В отличие от первого туриста, американца Денниса Тито, англичанин оказался капризным типом и потребовал, чтобы ему предоставили не 10 дней полета, а 2 недели. К тому же он предложил взятку, чтобы его освободили от изнурительных тренировок.

И тогда Марку объяснили:

- Даже если ты всего лишь турист, то должен понимать, что есть вещи, которые нельзя купить за деньги. И, если хочешь лететь в космос, будь любезен соблюдать положенные правила.

У наших космонавтов есть серьезные опасения, что парнишка может выкинуть на борту станции какой-нибудь фортель.

ЯПОНСКИЕ ЖУРАВЛИ ВЫМИРАЮТ

Роскошные японские журавли массово вымирают от загадочной инфекции и уже находятся на грани полного исчезновения.

На острове Хоккайдо уже осталось всего 700 птиц. Как правило, японский журавль на воле откладывает 2 яйца в год, но орнитологи, озабоченные исчезновением вида, начали выращивать птиц в искусственных условиях.

КУБА ОКАЗАЛАСЬ ОСТРОВом ЛЮДОЕДОВ

Кубинские археологи утверждают, что несколько веков назад на острове было распространено людоедство. В пещерах, расположенных в долине реки Канитар, ученые обнаружили останки детей приблизительно одного возраста. Причем все найденные кости испытали воздействие температуры 300-400 градусов. По мнению профессора Рауля Касады, местные жители совершали ритуальные человеческие жертвоприношения с последующим поджариванием тех, кого они отправляли на заклание.

БЕН ЛАДЕНА УЖЕ НИКОГДА НЕ ПОЙМАЮТ

Америка твердо намерена воевать до 2008 года. Именно на такой период президент Буш вызвался профинансировать военную операцию в Афганистане и в других странах, предоставив военным все необходимое для закупки оружия и техники. Буш уверен, что у него не возникнет проблем с переизбранием на второй срок.

В администрации США сейчас нервная обстановка. Никто не осмеливается критиковать президента за провал в поисках главных лидеров террористов, ни один из которых не попал, как было обещано, на скамью подсудимых.

К тому же в Белом доме циркулируют слухи, что в бегстве боссов "Аль-Кайды" замешаны люди из ЦРУ и других секретных служб, что подтверждает опасения британцев, которые сознательно не делились с американцами планами своих секретных операций в Афганистане. По данным из независимых источников, террористов спасла и вывела в надежное укрытие совместно группа пакистанских и американских агентов взамен на обещание отдать приказ о прекращении (хотя бы временном) терактов и молчание о связях со спецслужбами США по организации партизанского движения на Балканах и в Чечне.

Американский эксперт по вопросам безопасности отставной адмирал Юджин Кэрролл заявил, что Усама скоро станет новым Элвисом Пресли, когда отовсюду в мире будут поступать сведения, что кто-то где-то видел его живым, как происходит с Элвисом.

- К сожалению, мы уже никогда не узнаем, что же стало с Бен Ладеном, - заявил Кэрролл. - Мы попали в бесконечную ловушку. Уже сейчас говорят, что его видели то в Йемене, то в Чечне, то в Саудовской Аравии, то в Косово.

У СЛЕПЫХ ПОЯВИЛАСЬ НАДЕЖДА

Токийские ученые первыми в мире вырастили в специальной среде и пересадили искусственный глаз головасту. Основой нового органа зрения послужили клетки лягушачьего эмбриона. Предварительно головасту удалили левый глаз, а выращенный глаз хорошо прижился. Скоро такие операции будут проводиться на людях, что позволит большинству слепых вернуть зрение.

Мы расскажем вам о вечере, который был организован лезгинами. В этой новости нет ничего сногшибательного - многие лезгины в Азербайджане и Дагестане организуют вечера национальной культуры. Но особенность этого вечера в том, что проводится он в тысячах километров от родных мест потомками лезгин, вынужденно переселившихся в Турцию 150 лет назад.

Итак, 28 декабря 2001 года, город Балыкесир, что находится на северо-западе Турции, на берегу Эгейского моря. Один из свадебных домов города. Около семи вечера. Потихоньку начинают собираться люди. Кое-где слышится лезгинская речь, которая быстро исчезает под напором турецкой речи.

Тут уместно упомянуть о кропотливом труде председателя общества лезгин Кадира Эдера, его усилиях в поддержании лезгинской культуры. В организации этого мероприятия, называемого "Дагестанское веселье," большая заслуга принадлежит ему. Идея создания ансамбля "Лезгинка" тоже его.

Вечер начался со вступительной речи Ка-

дира Эдера. Он дал информацию о деятельности общества. Следует отметить, что несмотря на холодную погоду, зал был полон до отказа. Женщины угощали печеными сладостями, такими как наши любимые "шураяр". Потом началось выступление ансамбля "Лезгинка". На

ДАГЕСТАНСКОЕ

ВЕСЕЛЬЕ

ребятах были национальные костюмы, сшитые по заказу. Зал наполнился музыкой. К сожалению, это была не та зажигательная "Лезгинка" - на гармонии и на ударных инструментах играли черкезы, которых там тоже много. Поэтому мелодии тоже были черкезскими, которые по сути близки к "Лезгинке". Но мы еще раз убедились в том, что настоящую "Лезгинку" могут играть только лезгины.

Ребята, хоть никогда и не видели могучих Кавказских гор, где зародилась "Лезгинка", в

ПИСЬМО ИЗ ТУРЦИИ

их движениях можно было прочесть гордость, непокорность, которые видимо заложены в гены. Публика устала аплодировать, но ребята не уставали танцевать.

Время шло. Кадир халу любезно дал нам слово. Запомнилась речь Ре-

размышления, вернемся к вечеру. Нас попросили станцевать. Пришлось довольствоваться турецким вариантом "Лезгинки". Хотим отметить, что этот вариант "Лезгинки" в Турции знают как "Шейх Шамиль" или "Джейлан". Вторая более известна, потому что за счет нее группа "Айна" стала суперизвестной.

Было уже поздно, но никто не хотел расстаться. Наверное, все продолжалось бы до утра, если бы не закон об окончании общественных мероприятий в 12 часов ночи. После окончания вечера ребята были награждены трапезой в одном из лучших кафе города. Если бы вы видели, с каким энтузиазмом они обсуждали вечер...

Праздник был снят и показан тремя национальными и одним местным телеканалом Турции, а также освещен в прессе.

Решад ГЪАСАНАН,

студент Тракийского университета, г. Эдирне,

Ильхам Мехралиев, студент Селджукского университета, г. Конья.

шад, которая была на лезгинском языке. Этим было подчеркнuto, что где бы человек не жил, он должен беречь свой язык как зеницу ока. Потому что главная ценность каждого народа - это его язык. К сожалению, мы здесь стали свидетелями того, что лезгинский язык потихоньку забывается. Юноши и дети не знают его, в домах говорят только на турецком языке. Да, далеко увели нас

ЭТО НЕПРАВДА...

... что самый хороший нюх - у собаки. Дальше всех чует акула: общая площадь ее рецепторов, реагирующих на запахи, равняется 155 квадратным сантиметрам, у собаки она составляет 65, а у человека - всего пять квадратных сантиметров.

... что бабочка-поденка живет один день. Срок ее жизни - один час.

... что самая удаленная из всех планет Солнечной системы - Плутон. У Плутона - вытянутая эллиптическая орбита, а у Нептуна - почти круговая, и Плутон иногда подходит к Солнцу на 30 миллионов километров ближе, чем Нептун. Правда, это бывает раз в тысячу лет.

... что ртуть - единственный жидкий (при комнатной температуре) металл. В 1939 году был открыт франций, который плавится при температуре +8 градусов по Цельсию.

КРЫЛАТЫЕ СЛОВА

Улыбайтесь.
Дейл КАРНЕГИ

Работа может избавить нас от трех великих зол: скуки, пороков, нужды.

ВОЛЬТЕР

Душа Вселенной - истина.

АВИЦЕННА

Друг-зеркало для друга, нет зеркала светлей.

АНВАРИ

Красота всегда права.

БАБУР

Капля долбит камень не силой, а настойчивостью.

Джордано БРУНО

Великие люди ничего не делают наполину.

ВИЛАНД

Многие живут счастливо, сами того не зная.

ВОВЕНАРГ

Говорить умеет всякий, говорить ясно - немногие.

ГАЛИЛЕО ГАЛИЛЕЙ

Из одного цветка не сделаешь венка.

Джордж ГЕРБЕРТ

Отойди от глупца.

ХАДИС

За сладкое, как правило, приходится горько расплачиваться.

Леонардо да ВИНЧИ

Если вы не правы, признайте это быстро и решительно.

Дейл КАРНЕГИ

ЛЕЗГИЯР

Всесоюзный клич о строительстве завода-гиганта поддержали многие республики бывшего союза, прибыли из Дагестана и лезгины, объединенные желанием участвовать в строительстве.

В то время людей сплотила цель - построить завод. Прошла пора стройки и в 1982-89 годах некоторые из лезгин уже задумались об идеи создания общины, т. к. у многих росли дети родившиеся в Челнах. Надо было знакомить детей и молодежь с национальными традициями, языком, историей народа.

Второй этап становления лезгинской общины начался уже с августа 1996 года, когда понадобилась помощь одной лезгинской семье. По-новой занялись созданием и необходимым оформлением общины как юридической структуры. На сегодняшний день успешно действует воскресная лезгинская школа (в здании ср.школы N 33), где дети изучают родной язык, а в это время их родители проводят свой досуг в спортзале за разными занятиями (на-

пример, играют в волейбол).

Лезгинская община как общественная организация "Лезгияр" образована в целях:

Содействия в реализации и защиты гражданских, социальных, культурных, политических и иных прав граждан - членов организации;

создания условий для изучения лезгинского языка, культуры, истории лезгинского народа;

оказания социальной, юридической помощи и благотворительных услуг малоимущим семьям, инвалидам и одиноким пенсионерам - членам организации;

установления, укрепления и расширения культурных связей с различными национальными образованиями на территории Республики Татарстан, России и зарубежных странах.

Адрес общины: Республика Татарстан, г. Набережные Челны, ул. Ш.Усманова, Дом дружбы народов "Родник", Лезгинская община "Лезгияр".

Александр НАТИФОВ.

Лучше выслушать упреки друзей, чем потерять их.

Лезгинская пословица.

1920-ci ilin martında Moskvada Leninlə görüşən və onun tapşırığı ilə təcili olaraq Quba qəzasının Qusar nahiyəsinə jola düşməyi qərara alan Nəriman Nərimanov o vaxt bölgədə inqilabi işə rəhbərlik edən, Cənubi Dağıstanın Filer kəndindən olan, xeyli müddət Quba İncilab Komitəsinin sədri vəzifəsində işləmiş Fejzulla Abbasova aprelin əvvəllərində belə bir xəbər göndərdi: "Oraja gələndə mənə Qubadan və Qusardan ən etibarlı, sözükeçən, el arasında tanınmış bir neçə nəfər lazım olacaq." F.Abbasovun "ən etibarlı adamlar" siyahısına birinci Oruc Məlikovun adı yazıldı. O vaxt cəmi 32 yaş olmasına baxmaraq, Oruc müəllimin bölgədə böyük nüfuzu var idi. Nəriman Nərimanovu da ətraf kəndləri nəzarət altında saxlayan qaçaqların əlindən yalnız o, Qusara salamat apara bilirdi...

Həmişə öndə gedən Oruc müəllim sonralar da həyatda birincilər cərgəsində addımlamışdı. 1918-ci ildə Qubada dəhşətli qırğınlar törədən erməni daşnaklarına qarşı birinci olaraq

silaha sarılmışdı, 30-cu illərdə qolçomaqlara qarşı birinci mübarizəyə atılmışdı. Qubanın Digah kəndində birinci məktəbi yaratmışdı. Rus dili müəllimi olmasına baxmaraq, 1919-cu ildə Qusarın Kuzun kəndində ilk dəfə ləzgi dilində dərs demişdi. 1939-cu ildə Azərbaycanca Lenin ordeni ilə təltif olunmuş birinci müəllim idi. 1951-ci ildə ikinci dəfə həmin ordenə lajiq görülmüş jeganə müəllim sayılırdı. Sonralar Qırmızı Mərkəz Bajaracağı ordeni və bir neçə medal, 1942-ci ildə respublikanın Mərkəz Müəllimi kimi fəxri ad almış Oruc müəllim rayon xalq maarif şöbəsinin müdiri vəzifəsində işlədiyi illərdə Qubada təhsilin inkişaf etməsinə böyük əmək sərf etmişdi.

1988-ci ildə Quba rayonunun Digah kəndində anadan olmuş, 1974-cü ildə həmin kənddə dənjasını dəyişmiş Oruc Məlikovun ömür kitabının indiyədək açılmamış çox maraqlı səhifələri var.

İLK SƏHİFƏLƏRDƏN BİRİ

1912-ci ilin martın əvvəllərində Qubadan Həzrəyə jola düşən Cəbrail əfəndi jolda bərk külək qopduğundan Digahda gecələməyi qərara aldı. Köhnə tanışı Hacı kişi onu həmişəki kimi gülürüzlə qarşıladı. Şam etdikdən sonra Cəbrail əfəndi soruşdu:

- Bəs Orucu oxumağa göndərmədin?
- Hacı kişi fikrə getdi:
- Bilirsən, o, rusca oxumaq istəyir. Rusu şalvar gejob şapka qojmaq fikri var.
- Cəbrail əfəndi gülümsündü:
- Aj Hacı, hansı dildə oxumağın nə dəxli var, tək jaxşı təhsil alsın.
- Dejirsən, kafir olsun?
- Kafir niyə olur? Məgər rusca oxujanda onun müsəlmanlığını əlindən alırlar? Məgər sən ona elə tərbijə vermisən ki, əslini dansın?

Dostunun son sözləri Hacı kişini tutdu: "Doğrudan da, mənim oğlumdursa, jolunu azmaz. Qoj hansı dildə istəyir oxusun." Həmin söhbətdən sonra Orucun taleji həll olundu. O, Quba şəhərindəki rus-tatar məktəbində təhsil almağa başladı.

Özünün dediji kimi (hələ ADU-nun jurnalistika fakültəsində təhsil alarkən, 1970-ci ildə onun haqqında məqalə yazmış və Mahaçqalada çıxan ləzgiçə "Kommunist" qəzetinə göndərmişdim) o vaxt Quba qəzasında gənclərin maariflənməsindən ötrü çox iş görmüş Cəbrail əfəndi Qusarın bir neçə kəndində məktəb açılmasına nail olmuşdu. Sonralar Oruc müəllimin haqqında danışdığı Cəbrail əfəndinin (Türkiyədə təhsil aldığına görə ona "əfəndi" dejidilər) adına əsrin əvvəllərinə aid sənədlərdə və dövrə mətbuatda da rast gəldim: "Bakı quberniyası daxilində Qusar mahalına tabi Həzrə qərjesində mümkün olduğca böyük məktəb binasına iqdam. 19 iyun 1907-ci il sənəsi Həzrə kəndində ictimai edib mümkün olduğca böyük bir məktəb açılmasına qərar verdilər.

Və bu ictimai hazır olan alimlər Quba və Kürə və Dağıstan alimləri (ləzgilərin yaşadığı Kürə dairəsi və Cənubi Dağıstan nəzərdə tutulur - M.M.) idi.

Bu məclis müqəddəsəyə rijasət edən Qubanın Nahijən əvvəli qazisi Cəbrail əfəndi və Nahijən sanijə Ha-

acı Umud əfəndi və Hacı Zəkər əfəndilər idi.

Başda Nahijən əvvəli qazisi Cəbrail əfəndi və Nahijən sanijə Hacı Umud əfəndi, Hacı Zəki əf., Can Mirzə əfən., Tejmur əf., Mərkəz Müəllim əf., Mərkəz Soltan əf. və sair əfəndilər olduğu halda mərkəz cəmiyyət olan Hacı İshaq ağanın evinə jığılan Quba, Dağıstan və Kürə əjanları Hüzurlarında, həmin hüzurə mümkün olduğca böyük bir məktəb binasına qərar verildi..." ("Təzə həyat" qəzeti, 29 iyun 1907-ci il, N 64, səh.4)

Bir neçə il ötəndən sonra Cəbrail əfəndinin və Hacı Zəkər əfəndinin tə-

EL ADAMI

şəbbüsü ilə Həzrədə "Maarif cəmiyyəti" jaradılmışdı. Bu cəmiyyətin ən böyük xidməti ondan ibarət idi ki, Quba qəzasında ilk dəfə olaraq ləzgilərin ana dilində təhsil alması qajğısına qalmışdı. Bununla əlaqədar hətta "Açıq söz" qəzetində bir mə'lumat da verilmişdi: "... Quba mahalında Həzrə kəndində işbu ijul ajının 15-dən etibarən Həzrə "Maarif cəmiyyəti" tərəfindən ana dilində müəllimlər hazırlamaqdan ötrü məccani olaraq müəllimlər kursu açılacaqdır. Bu kursa gələnlərə cəmiyyət tərəfindən otaq, janacaq və su veriləcəkdir..." ("Açıq söz" qəzeti, 18 iyun 1917-ci il, N 492, səh. 4)

Rus-tatar məktəbini bitirib rus dili müəllimi ixtisasına jijələnmiş Oruc müəllimlə özünün ana dili olan ləzgi dilinə də xüsusi maraq ojanır və o, Həzrə kursunu da başa vurur. 1919-cu ildə Qusarın Kuzun kənd məktəbində rus dili müəllimi işləyəndə rus dili ilə janaşı ləzgi dilində də dərs dejir. Burada o, XIX əsrin sonunda həmin məktəbi tikdirmiş, 1918-ci ildə Qubanın Digah kəndində məşhur çağırılı qaçaq Hatəm ağanın və Mərkəz Zizikskinin dəstələri ilə birlikdə erməni daşnaklarını darmadağın etmiş Məhübbəli əfəndinin evində qalır. Vaxtilə Türkiyədə təhsil almış Məhübbəli əfəndi bölgədə çox savadlı, xeyirxah və mərd adam kimi ad-san çıxarmışdı və ləzgilər arasında böyük nüfuzə malik idi.

Məhübbəli əfəndi Kuzunvi ilə belə jaxın münasibətlərinə görə Fejzulla Abbasov Oruc müəllimin adını siyahıda birinci jazmışdı. Çünki Nəriman Nərimanov ilk növbədə Məhübbəli əfəndi Kuzunvi ilə görüşməli idi.

GÖRÜŞ

Məhübbəli əfəndinin və Hatəm ağanın rəhbərliji ilə ləzgi qaçaqları erməni daşnaklarını darmadağın etdikdən sonra bolşevizmə qarşı mübarizəyə qalxmışdı. İlk dövrlərdə Məhübbəli əfəndi Kuzunvinin 500-dən çox, Hatəm ağa Çağarvinin 300 qaçağı var idi. 1920-ci ilin jazında onların ikisinin dəstəsində qaçaqların saji 3 minə çatırdı. Cəmi 23 aj yaşamış Azərbaycan Demokratik Respublikası 7 aj məhz bu qaçaqların hesabına yaşamışdı. Çünki Məhübbəli əfəndinin və Hatəm ağanın dəstələri Aladaş düzündə Qızıl Ordu hissələrinin qarşısını kəsərək, onları Dağıstandan Azərbaycana keçməyə qojmurdu.

İgid istər dost jolunda
var olmaq,
Tərlənə jaraşmaz
dönüb sar olmaq.

mirəli TAHİRCALVI

ilə Oruc müəllim Kuzuna, Məhübbəli əfəndinin janına gedir. Ertəsi günü o, bir neçə qaçağın müşajəti ilə Məhübbəli əfəndi və Hatəm ağa ilə birlikdə Hilə qajdır. N.Nərimanovun kənddə qalarkən ləzgilərin tarixi, dili, mədəniyyəti, adət-ənənələri, musiqisi ilə maraqlanması Məhübbəli əfəndidə ona qarşı ilk andan rəğbət ojadır. Sonra Oruc müəllimin ləzgi dilində dediji sözlər qaçaqların başçısını düşündürür: "Əfəndi, joldaş Nəriman çox ağıllı və nüfuzlu adamdır, qan tökülməsini istəmir. Bu gün siz küclüsünüz, sabah bolşeviklər qalib gələ bilirlər..." Mirəcəfər Bağırov son sözləri tərcümə edəndə Nərimanov Məhübbəli əfəndi və Hatəm ağa ilə təkbətək, üçlükdə söhbət etmək istədiğini bildirir.

Həmin söhbət zamanı N.Nərimanov qaçaqların başçılarını inandırır ki, onlar çox tab getirə bilməyəcəklər, bolşeviklərin köməjinə əlavə qoşun hessələri göndərilib. Bu hissələr gələndən sonra hər iki tərəfdən çoxlu insan tələf ola bilirlər. Qüvvələr nisbətini nəzərə alan, igid qaçaqları qırğına vermək, nahaq qan tökmək istəməyən Məhübbəli əfəndi və Hatəm ağa naəlac qalaraq, N.Nərimanovun qojduğu şərtlə razılaşırlar və qaçaqları Aladaş düzündən geri çəkməyə söz verirlər. N.Nərimanov da öz növbəsində bolşevik hakimijetinin qaçaqlara toxunmajaacağını və'd edir.

DAHA BİR SƏHİFƏ

1951-ci ildə Qubaja gələn keçmiş Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Mirəcəfər Bağırov ikinci Lenin ordeni alması münasibətilə məktəb joldaşını, Oruc müəllimi təbrik etmək, təhsilin daha da inkişaf etdirilməsi ilə əlaqədar onun fikirlərini öjrenmək istəyir. Hava jağmurlu olduğundan Oruc müəllim görüşə bir qəddər gecikir. M.Bağırov onun palçıqə batmış üst-başını görüb dejir: "Görünür ja Digah Qubadan çox aralı düşüb, ja da gecikməjini başqa səbəbi var."

Oruc müəllim ərkjana: "Digah jerindədir və digahlıların Sizə salamı var, joldaş Bağırov", - dejir, "- amma gecikməjimin həqiqətən də səbəbi var. Jollarımız bərbaddır. Sağ olsun hökumətimiz, mənə Lenin ordeni verib, amma camaata mənim ordenimdən daha çox jol gərəkdir."

M.Bağırov el ağsaqqalının dediklərini nəzərə alır və onun tapşırığından sonra Quba-Digah jolu qısa müddətdə xeyli qajdaja salınır. Həmin söhbət zamanı Oruc müəllim bölgədə təhsilin inkişafı ilə bağlı çatışmazlıqlardan da söhbət açıq və arzularını bildirir. M.Bağırov onu diqqətlə dinlədikdən sonra 1952-1953-cü tədris ilində Qubanın bir neçə kəndində məktəb açılmasından ötrü göstəriş verir. Bu göstərişə vaxtında əməl olunur və bə'zi ucqar kəndlərin əhalisi uşaqlarını doğma kənddə oxutmaq imkanı qazanır.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV

İNSAN MƏHƏBBƏTLƏ GƏLİR DÜNYA YA

Onun şe'rləri səmimilili və vətənpərvərliyi, sadəliyi və dərinliyi ilə seçilir. Bir sözlə, özü necədirsə, şe'rləri də elədir.

Davud Nəsimi şairlər diyarı Qazaxda doğulub. Jaratdığı əsərlərə görə hələ gəncliyində Respublika Komsomolu və Ümumittifaq Komsomolu mükafatlarının laureatı olub. Azərbaycanın müxtəlif nəşriyyatlarında şairin 10 kitabı, Moskvanın "Sovetskij pisatel" və "Molodaja qvardiya" nəşriyyatlarında isə 4 kitabı nəşr olunub. 2000-ci ildə D.Nəsimin ilk

nəsr əsəri olan "Cavanşir" romanı işıq üzünə görüb. Onun şe'rləri rus, poljak, macar, bolqar, özbək, türkmən və tatar dillərinə tərcümə olunub. Şair macar ədəbiyyatı nümunələrini azərbaycanca-ja çevirib.

Bu il Davud Nəsimin 60 yaşı tamam olur. Gənclik ruhu ilə gözəl əsərlər jaratmaqda davam edən qələm dostumuzu təbrik edirik, ona uzun ömür, can sağlığı və jorulmaz ilham arzu edirik.

"SAMUR"

DAVUD NƏSİMİ

AĞLAMA, KİŞİ

Qonşuya kəm baxıb
Daşını sökmək,
Üzdə maska taxıb
Haj-həşir tökmək,
Arxadan daş atıb
Məqsədə çatmaq, -
Onun belə olub
Hər vaxt verdişi,
Ağlama, kişi!

Dərələr dərin...
Jajlaq bizimdir.
Ürejim sərin, -
Bulaq bizimdir.
O yerlər nərin, -
O dağ bizimdir.
Solumuz yerində,
O sağ bizimdir.
Görsə sızıldajar
Dağların döşü
Ağlama, kişi!

Bu çərxi-fələkdir,
Fırlanır hələ.
Bu elə kələkdir
Düşməyib dilə.
Hələ biz udmuşuq,
Uduzمامışıq.
Quduzdan quduzub,
Quduzمامışıq.

Biz jurdlu olmuşuq,
Jol azمامışıq.

Namərdin nə işi
Mərd olan jerdə.
Kişi dözməlidir
Hər ağır dərde, -
Ağlama, kişi.

Şükür hər budağın
Naz-ne'mətinə.
Şükür bu torpağın
Bərəketinə.
Şükür el-obanın
Hərəketinə.

Jetər hamımıza,
Teştimiz dolar.
Çıxan damımıza -
Papaqsız qalar.
Bir də görərsən ki,
Namərd dəyişdi,
Gəlib ajağının
Altına düşdü;
Acından qapında
Ağarar dişi.
Durmuşuq janında, -
Ağlama, kişi.

Hələ özü bilmir
Zatı kim olub, -
Keçmiş babasının
Adı kim olub.
Qanadı kim olub,
Qolu kim olub.
O ki, bir sifətin
İki üzüdür.
Burnunun ucunu
Gören gözüdür.

Sözünün jarı
Sənin sözündür.
Zəmini jajlarda
Biçən olubdur,
Jalını jajlaqda
İçən olubdur,
Ağı jox, qaranı
Seçən olubdur,
Çərəji tapdajıb
Keçən olubdur.
Dünya çox görübdür
Belə gərdisi, -
Ağlama, kişi!

Kül altıda köz qalar,
Ocağın sönməz.
Sinəndə söz qalar,
Vədəsiz dinməz.
Birdən səbr dolar,
Gerijə dönməz.
Sızlajıb qəlbimi
Dağlama, kişi.
□gər kişisənsə
Ağlama, kişi!

Bir ana sızlajıb
Saçını jolsa,
Ürək dağlajar -
Ölünün üstündə
Kişi ağlajar.
Hələ bilmək olmaz...
Dünjanın işi...
Hələ ölməmişik,
Ağlama, kişi!

BİZDƏN SONRA YAŞA YANLAR

Dırnağıyla juva qurub,
Jurd salanlar, daş jonanlar.
Bu jurd üstde dava qurub,
Bu torpağı qala-qala
İndimizə daşjanlar.
□cdadımız - qalalardı.
Dərələrdən nə var, çəkib,
Qala vurub, hasar çəkib.
Jallı olub, - əl-əl olub,
El-el, əl-əl jaşajanlar,
Axır olub, əvvəl olub
Bizdən əvvəl jaşajanlar.

İl dolanır, zaman keçir,
Bu, əzəldən hökmü - zaman.
İl dolanır, jaman keçir,
Saxlamağa joxdur güman.
Jamanları jaxşı görüb,
Doğmalara jad dejenlər
Bu gün mənə üz çevirib,
Sabah sənə baş əjenlər,
Düşünürmü sizi, bizi
İnsan adı daşjanlar?
...Tutmasınlar səhvimizi
Bizdən sonra jaşajanlar.

Səhv etmişik, düz etmişik,
Nə etmişik, biz etmişik.
Bir də gördük qocalmışıq, -
Ja səksənlik, ja jemişik.
Nə tikmişik, nə qurmuşuq.
Qalaları ucaltmışıq,
Qalalara daş vurmuşuq?
Onlar sabah daha jaxşı
Görəcəklər bizdən bizi,
Bizə qijmet verəcəklər

Nəslimizi daşjanlar.
...Tutmasınlar səhvimizi
Bizdən sonra jaşajanlar.

Jaxşı bilək gerek bunu,
Unutmajaq gerek bunu;
Bizə baxıb daşjacaq
Bu torpağın arzusunu
Ürejində daşjanlar.
Bizə baxıb jaşajacaq
Bizdən sonra jaşajanlar.
Düşünmə ki, ölüm haqdır,
Çox çalışmaq çox nahaqdır.
Ja da demə, dünən joxdu,
Keçmişimiz bizə baxdı.
Bəla olsa mindən biri
Gorumuzu bu el danlar.
Qala olsa mindən biri,
Ajırmazlar bizdən bizi
Bizdən sonra jaşajanlar.

İNSAN MƏHƏBBƏTLƏ GƏLİR DÜNYAYA

Sevgi nə saralar, sevgi nə solar,
Bu eşqi, ülfəti ötərgi sanma,
Desələr: "Çox sevilə ajılmaq olar,
Sevgi qabaqdadır" buna inanma.

Qəlbində od varsa, qışda da jazsan,
Sojutmaq nə boran, nə də qar səni.
□ger başqasına sən qulaq assan,
Səhvən ömrün boju jandırar səni.

□İçatmaz, ünjetməz bir uzaq kimi
Onu sən axtarma, gəzmə hər dəfə,
Ömrünü bəzəyər çilçiraq kimi
Məhəbbət bir dəfə, sevgi bir dəfə.

Kim deyə, böjüksən, ja da uşaqsan,
Sevinc ağlajanda, ja güləndədir?
Sevilə-sevilə jaşajacaqsan,
Dünjanın sevinci seviləndədir.

Sajsız qəmlənərsən, sajsız gülərsən,
Sajsız nişan olar sinən hədəfə.
Jüz dəfə doğulub elə bilərsən,
Doğular ömrünə sevgi bir dəfə.

Bu dünya bəzəkdir, sevgi mö'cüzə,
Bir əsr jaşasan onsuz - mə'nasız... -
Sevgi jaşamaqçün verilə bizə.

Həjatda seçilmək dejidir asan,
Çalış, öz ömrünü sən vermə zaja,
Neçə ki, sevmirsən, - doğulmamısan,
İnsan məhəbbətlə gəlir dünyaja.

"SAMUR" LƏZGİ MİLLİ MƏRKƏZİNDƏ

Fevralın 5-də "Samur" Ləzgi MM-də "Milli mədəniyyət və onun aktual problemləri" mövzusunda seminar keçirilmişdir. Mə'ruzə ilə çıxış edən mədəniyyət komissiyasının sədri Benjaməddin Davudov son zamanlar dünyada gedən qloballaşma prosesindən, milli mədəniyyətlərin bir-birinə qarşılıqlı nüfuzundan danışıbmışdır. O, qejd etmişdir ki, belə proseslər nə qədər obyektiv və mütərəqqi olsa da, azsajlı xalqların, o cümlədən ləzgilərin mədəniyyətlərinin inkişafına diqqət azalır, onlar sajsca çox olan xalqların mədəniyyətləri içində ərijib itir.

Bunları nəzərə alaraq natiq "Samur" Ləzgi MM tərəfindən aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini tövsijə etdi:

- Ləzgilərin milli-mədəni dəjərləri haqqında jazılarla mətbuatda, radio və televizijada çıxışlar etmək;
- Azərbaycanda ləzgi mədəni irsini əks etdirən kitabxana-muzey jaratmaq;
- Milli folklorə söjkenən mahnı və rəqs ansambllı jaratmaq və sair.

Müzakirələrdə çıxış edənlər məsələjə münasibətlərini bildirdilər.əə

"AZADLIQ" RADIOSTANSİYASI ŞİMALİ QAFQAZ DİLLƏRİNDƏ YAYIMLANMAĞA BAŞLAYIR

"Azadlıq" radiosu Şimali Qafqazda jajımlanmağa başlayır. Bu barədə radiostansiyanın jajım direktoru Cəffri Trimbl bildirib. Onun sözlərinə görə, fevralın 28-dən verilşlər qısa dalğada çəçən, avar, çerkes və rus dillərində jajımlanacaq.

Rusija və Avropadan Praqaja müxbirlər gəlir. Lakin ştat hələ tamamlanmajıb.

Qafqaz dilləri xidməti birsaatlıq ümumi proqram çərçivəsində 15 dəqiqəlik verilş hazırlajacaq. Transljasija üçün Almanija və Junanıstanda qısadalğalı ötürücülərdən istifadə olunacaq.

Çəçən dilində jajımın başlanması barədə qərarı ABŞ Konqresi qəbul edib. Bir il olar ki, radiostansiyanın fəalijətini Konqres malijjələşdirir.

Görünür, 11 sentjabr hadisələri və Rusija-Amerika münasibətlərindəki irəlləjş konqresmenlərin "Şimali Qafqazın təcrid olunmuş azlıqlarını obyektiv informasija" ilə tə'min etmək qərarına tə'sir göstərməyib.

"Azadlıq" radiostansiyasının Praqadakı mənzil-qərarğahı Moskvanın Qafqaz dillərində verilşlərin başlanmasına mümkün reaksiyani şərh etmir. Bir il önce jajım barədə söhbət gedəndə Rusija nümajəndələri bu niyyəti kritik qijmətləndirirdi.

Qafqazda informasija sijasetinə rəhbərlik edən Rusija prezidentinin köməkçisi Sergej Jastrjemski dünən regionun efir cəbhəsində baş verən dəjşikliklərlə haqlı şərh verməkdən imtina edir.

Lüğətdə bir mənası olan sözün həjatda onlarca mənası var.

R. TAQOR.

В начале ноября 2001 года в польском городе Гдыня собрались все сильнейшие спортсмены по армреслингу. 596 атлетов из 32 стран оспаривали победу. Россию в чемпионате представляли 44 участника и среди них 12 дагестанцев. Дагестанские богатыри произвели настоящий фурор - они завоевали 9 золотых медалей из 22. Кроме того на их счету еще и "серебро" и "бронза", а также два "золота" в борьбе среди атлетов - инвалидов. Такого ажиотажа никогда не было на чемпионатах мира по армспорту.

До сих пор самыми сильными в этом виде спорта считались атлеты из США, Грузии, Осетии, Канады, а теперь дагестанцы доказали, что равных им нет.

Среди "золотых" призеров был и Шохрат Шихметов, 2-х кратный чемпион России, 6-ти кратный чемпион Азербайджана, 2-х кратный чемпион Дагестана, 2-х кратный чемпион малого чемпионата мира "Золотой медведь" и чемпион Европы 2001 года.

Шохрат уроженец поселка Ялама Хачмасского района Азербайджанской Республики. В большой спорт он пришел в 1996 году и с этого времени его имя хорошо известно среди атлетов.

Семья Шихметовых известна

сменами в весе 110 кг и выше. Среди его соперников были пяти кратный чемпион мира из Карачаево-Черкесии Раул Чугаев, а также семи кратный чемпион мира из Осетии Анатолий Скотдаев. В полу-

БРАВО,

ШОХРАТ!

финал Шохрат вышел со Скотдаевым. Упорный и напряженный поединок завершился победой Шохрата. Он получил золотую медаль на правой руке. В борьбе на левой руке ему чуть-чуть не повезло, он стал пятым. Да, лезгинский богатырь еще раз оправдал надежды своих многочисленных болельщиков. Больше всех, конечно, радовался глава администрации Хивского района Дагестана Мустафаев Камиль Агабаевич, взявший на себя все расходы спортсмена на этом чемпионате.

В весовой категории выше

своими спортсменами. Отец Гюльмет был первым тренером Шохрата и Зульфий. Зульфий, сестра Шохрата, тоже призер нескольких солидных чемпионатов. Сейчас она временно оставила спорт, готовится к своей свадьбе. А их дядя, чемпион мира Минабеддин Курбанов многократный призер различных чемпионатов и турниров.

Шохрат состязался с 16 спорт-

Благодаря своей отваге лев выходит победителем из всех схваток.

Низами ГЯНДЖЕВИ

ЗОЛОТАЯ ТРОЙКА

Такого яркого успеха многие не ожидали. Результаты состязаний были превосходными: сразу трое кусарцев стали лидерами.

Чемпионат республики по дзюдо среди юношей, который проходил с 7-го по 11-ое февраля нынешнего года, был полон сюрпризов. Он был особенно запоминающимся для команды ДЮСШ Кусарского района. Тимур Алиханов (66 кг) и Самир Саркаров (81 кг) заняли первые места среди юношей в своих весовых категориях. А юная спортсменка Рейхан Оруджева (46 кг) опередила своих соперниц и доказала, что она сильнее всех.

Самир и Тимур в июне будут участвовать на чемпионате Европы в городе Андорра Франции.

Больше всех радовался тренер команды Рауф Казиханов. Этот скромный, трудолюбивый молодой человек всегда верил в успех своих подопечных. Он также верит, что его воспитанники еще не раз обрадуют своих болельщиков новыми достижениями. Мы тоже верим в это. Успехов вам, ребята!

Подготовила: АЗИЗРИН СЕВДА

ТЕРРОРИЗМ - это самое актуальное из всех страшных и самое страшное из всех актуальных в настоящее время слов. Конечно, сам по себе терроризм явление не новое. Его историческими корнями можно считать заговоры и покушения на государственных деятелей еще в древности, но именно сейчас это явление достигло своего апогея. Доказательство этому было предъявлено международным терроризмом 11 сентября прошлого года. В этот день террористы крикнули всему миру в лицо: "Мы есть!!! И нам не надо вашего понимания и уважения. Нам нужен ваш страх!"

Конечно, еще Николло Макиавелли говорил о том, что для человека, пытающегося добиться власти, важнее общественный страх, а не любовь, так как страх постоянен, его можно контролировать. Но если эти люди и читали великого итальянца, то явно дошли лишь до этой главы "Государя".

Что же такое терроризм? Скорее всего, это не дикий зверь, кидающийся на свою жертву и борющийся с ней в открытом бою. Это змея, пригретая на груди. Гнев американского населения в данный момент вполне обоснован, но не нужно заглядывать далеко в историю, чтобы вспомнить, что в свое время каждый американец фи-

нансировал бен Ладена. Каким образом? Просто, если учесть, что ЦРУ финансируется из кармана налогоплательщика, то стоит вспомнить 1979 год, когда бен Ладен прибыл в Афганистан для помощи моджахедам в борьбе против Советской армии и именно ЦРУ помогало ему.

Осама бен Ладен родился 28 июня 1957 года в городе Джидда (Саудовская Аравия), был 17 (из 52 братьев) сыном богатого предпринимателя. В молодости увлекся религией, посетил Мекку и Медину. Ныне получил неофициальный статус - "Террорист N1".

До 11 сентября 2001 года вершиной его деятельности были диверсии против американских посольств в Кении и Танзании в августе 1998 года. Принимал активное участие в войне в Афганистане: "Когда вторжение в Афганистан началось, я был разгневан и сразу поехал туда - я прибыл в самом конце 1979 года".

В Пакистане бен Ладен создает "Исламский фонд спасения" и "Дом последователей", занимающиеся финансированием моджахедов и рекрутированных боевиков. Осама бен Ладен сам участвует в боевых действиях в Афганистане, в одном из боев теряет глаз.

После вывода Советских войск из Афганистана бен Ладен возвращается в Саудовскую Аравию, за-

ТЕРРОРИСТ № 1

Ирада ГАСАНОВА

тем отправляется в Судан, где из числа ветеранов афганской войны с помощью Мухаммеда аль-Массари создает организацию "Аль-Кайда" ("Руководство"). Хотя этот этап истории является новейшим, но уже сейчас вспыхивают споры о его создании. Даты колеблются от 1988 до 1992 годов. Боевики "Аль-Кайды", вербуемые по всему свету через сеть "Мактаб аль-Кидамат", содержащуюся на средства бен Ладена, переправлены на территории многих стран мира (Ливия, Сирия, Пакистан, Марокко, ОАЭ, Югославия, Румыния, Голландия, Россия и т.д.).

К врагам ислама организация равно относит и США, и умеренно-ис-

Слово молодого политолога

ламский режим Саудовской Аравии. Присутствие американских войск в исламских государствах бен Ладен объявил Новым Крестовым Походом. Но разве убийства, призывы: "С Божьей помощью мы призываем каждого правоверного мусульманина, который хочет получить Божественное вознаграждение, внять Его приказу и убивать американцев и брать их деньги, где это возможно" - не противоречат главным постулатам ислама о милосердии и терпимости, которые нашли свое отражение в 109 суре "Неверные":

"и я не поклонюсь тому, чему вы поклонялись, и вы не поклоняйтесь тому, чему я буду поклоняться! У вас своя вера, и у меня - моя вера!"

В 1993 году Осама бен Ладен был лишен гражданства Саудовской Аравии, но еще в 1992 году он получил гражданство Судана, в котором создает многочисленные предприятия, вкладывает

инвестиции в промышленность, дорожное строительство, банковское дело, экспортно-импортные операции и так далее, что приносит доход в десятки миллионов долларов США. Но в мае 1996 года под давлением Соединенных Штатов Америки правительство Судана вынуждает бен Ладена покинуть страну.

С этого момента бен Ладен возвращается в Афганистан с четырьмястами боевиками, где тесно сотрудничает с талибами, а также пуштунскими вождями и независимыми полевыми командирами.

Осама бен Ладен, по разным данным, лично распоряжается состоянием в 300 миллионов долларов США, поддерживая на эти средства экстремистов различных стран. А за создание сети на Западе бен Ладен может снова поблагодарить США и их политику в Югославии, так как именно албанские беженцы являются основной опорой "Аль-Кайды" в Европе.

Спустя 10 лет после создания "Аль-Кайды" в феврале 1998 года бен Ладен объявил о формировании объединенной организации террористов "Исламский мировой фронт борьбы против евреев и крестоносцев". Кроме "Аль-Кайды" в состав фронта вошли и другие экстремистские группы. С созданием "Мирового фронта" появился "Шура" - совет, возглав-

ляемый бен Ладеном, который координирует деятельность организаций в целом. В новом состоянии экстремистские группы управляются более жестко, опираясь на обширную сеть сторонников в США, Европе, Азии. Фронт преследует две цели: заставить Америку отказаться от вмешательства в дела мусульманского мира и воздействовать на правительства стран Персидского залива с целью заставить арабов отказаться от поддержки США. Боевики бен Ладена поддерживают экстремистов Боснии, Чечни, Косово, Пакистана, Таджикистана и других стран.

Но чтобы ни заявляло американское правительство против Осама бен Ладена, единый террористический центр более выгоден. Всегда есть кого обвинить, кого показывать по телевидению, кого начать бомбить. Если же обезглавить организм, то какое-то время мировой терроризм будет находиться в состоянии "феодалной раздробленности". Тогда придется более тщательно выяснять: кто совершил тот или иной акт, где он находится, сколько боевиков в его распоряжении и так далее. Начнется партизанская террористическая война, которая значительно затруднит поиск ответственных и их наказание. Ведь легче взять большую иглу в коробке для игл, чем искать маляльскую в стоге сена.

ДУЪНЪЯД КРАР

ЧУРУ РЕКЪЕ ТВАЗ КІАНЗАВА

Америкадин Садханвай Штатрин, гъакІни Чехи Британиядин талукъ идарайри малумат гузвайвал, Саудиядин Арабистан - ди Урусатдин чара-чара вилаятра, иллаки Кеферпатан Къафкъазда Исламдин экстремизм геъненшарун патал цийин алахъунар ийизва. Урусатдин газетри кхъызвайвал, алай вахтунда Саудиядин Арабистанди Адыггеяда экстремизмдин даяхар яратмишзава. Ина кІватІ жезвай къуватри гележгеда чеченрин яракълуйриз куьмек гана кІанзава.

КУБА КЪАЗ АЛАХЪЗАВА

И муқъвара са бязи газетри ихътин хабар ганва: талибриз Куба къаз кІанзава. Америкадин Садханвай Штатрин Гуантанамодин базада авай есир талибар кІвенкІе залукар къаз алахъзава. Америкадин военныйри малумат гузвайвал, есирри Къуръандин куьмекдалди чпин гележге бунтуникай са-сад хабардар ийизва. Талибар хуызвай са бязи камерайра яракъар хъиз менфят къачуз жедай затІар авайди малум хъанва.

ЦАЙЛАПАНДИ ЭСЕР ИЙИЗВАЧ

Америкави Керин Парент пудра Алпандин цю янва, амма ам сагъдиз ама. Вич цайлапандикай хуьн патал ада кІаник пад яцІу резиндикай тир кІвачин ктапар алуқІзава. Эхиримжи гъилера адавай ихътин кІвачин ктапар алуқІиз хъанач ва ам мад гъилера цайлапанди яна. Керин кбил-къиливай квахъна чилел ярх хъана, амма къенач. Гила вирида адаз кыилел цай алай кас лугъуда.

ЯХУН РУШАР АКЪУЛЛУ Я

Франциядин алімри лугъузвайвал, кІелнавай рушарин арада иер ва Тіарам рушар генани гзаф ава. И фикир улкъведеин статистикадани тестикъарзава. Институтар акъалтгарнавай рушарин 60 процент гъа ихътинбуяр.

Профессор Рене Аблер мад са ихътин фикирдал атанва: Виридалайни акъуллу рушар яхун рушар я, абур жемиятда артухан гьерекатриз рехъ гудач, гъар са кар фагъумна кбилиз акъудда.

МАД СА АЛАМАТ

Къиблепатан Норвегиядин агъалийрихъ къалабулух акатнава. Абуруз вире аламатдин гъайван акунва. Абурун лугъунрай и гъайван чи тарихдилай виликан девирра яшамин хъайн лап чІехи чурчулдиз ухшар я. Ромског шегъердин чІехибуру и гъайван къур касдиз 10 агъзур крон пул гуда лагъанва.

ЦИЙИ ЯРАКЪАР

Францияда чпин къимет 114 евро тир цийи тапанчияр маса гузва. Вич хуьн патал ихътин яракъар са касдивай къачуз жеда. Гила и тапанчияр террористрини къачузва, вучиз лагъайтІа пластмассдикай раснавай и яракъ детекторривай ашкара ийиз жезвач. Аэробусар гваз катиз алахъзавай террористриз кІанзавайди гъа и кар я.

И дуйньядин кланик хъуй чин, Чи дердериз дава тахъай. Шехъ тавуна бес за вучин, Садакаини чара тахъай?
Стіал САЯД

(КІВЕНКІ 2001-ЙИСАН 30-НОЯБРЬ, 28-ДЕКАБРЬ, 2002-ЙИСАН 25-ЯНВАРЬ ТИЛИТРА)

И крариз таб гуз тир суса, Алимурад эвеланд хъанайтІа. Дегиш хъанвай адан къилихар. Аният пара кІандай, адаз датІана чан-рикІ ийидай, гележгедай рахадай Алимурад азим чІав тир Аниятахъ галаз эвелан хъиз хушдаказ рахазмачир

Къайвилерихъ гзафни-гзаф себепар авай. Алимурадан мехъерилай пуд ийис алатнавайтІани, абурухъ аял авачир. Мукуь па-тахъай лагъайтІа, гъар къвед-пуд йифелай сад гъуьлгъди ягъайди хъиз, цІугъна меселай жхадарзавай суса къвердивай адахъ хъел кутазвай. Гъеле ара датІана квалей кыи-зилдин затІарни квахъзавай. Дидедини Цукъвера сусал шак гъизвай. Гъавилия Алимурад эхиримжи вахтара квалит анжах ксун патал хъезвай. Къуланфералди карханада кваллахъзавай хва квалит хтайла, адаз фу Менсията гузвай.

Чехи хзан авай и квалле ял-гузуйли куд патахъай чукъуьзвай Аният. Са Милей эвелан хъиз адахъ гур тир. 12 яшинда авай, цийиз цІвер янавай плин хътин Милей умун къилихрин руш тир. Сусазни ам пара кІандай, гъар пакамахъ рушан ярғи, къалин кифер звягъна абурухъай кве цІвел храдай ада. Ахпа Милей яру хуьхъвериз темен гана лугъудай:

- Чи хуьре валай иер руш авач, ништа, шумуд гададин къарай атІудатІа вуна.

Милейни гъамиша Аниятахъ галаз санал жедай, кваллахдал гъалтайла адаз куьмек гуз алахъдай.

Садра Аният Милеяз лагъана:
- Захъ вавай ийир са талабун ава. Вуна квалле са карни мийир, вири крар зи хиве, анжах булахдал вун вач.

- Вучиз, я свас? - мягтелвилелди жузуна руша.

- Квалей акъатиз кІанзавач заз.

- Хъуй ман. Им лап зи рикІай хъана. Йикъа цІудра фични мегер зун булахдал, - хвеши хъана Милеяз.

***

Са варз къван тир Аният квалей акъат тийиз. Сивиз къай гузвайбуру гъа и кардикайни ягъанатзавай. Гъарда сака рахазвай сусакай. Гъа ихътин гъакан гафар Аниятан бубадин квалитни агакна.

Чеп са хуьре авайтІани, гежеж фидай Аният бубад квалит. Мад гъилера дидеди ша лагъана хабар ракурна адаз. Ял-ялцихъ текъвез ракрай гъахъай, яхун хъана гъалдай фенвай вичин чІехи руш акур Саиматавай эхиз хъанач:
- Им вучтин гъал я вун авайди, я бала? - лагъай дидедин нефес галукъайла рушан мурк цІрана. Хайи квалитин гъум, хайибурун хуш рафтарвилер акур Аният дидедив агатна, кыл адан хурал туна аял хъиз шехъна. Пагъ атІай дидени стхяр вучдатІани тийижиз амай. Варз хътин иер, шад, бахтатар Аният гила и гъалда акур Саиматавай вилерин накъвар хуьз жезвачир:

- Я чан руш, вахъ вуч хъанва эхир, жуван дерди лагъ тІун. Вуна квекай фикир чІугъазва? Вахъ ар-хвар авачиз яни мегер? Белки чайвай ви дердидиз чара жеди жал.

"Сивинни гъилин мишивал хуьх" лугъуз гъамиша вичин веледриз акъл гузвай, абурун хесетар хъсандиз чизвай Саимат инайанай ван хъайи чаран-пандихъ агъаначир. Гъавилия адаз Аниятан гафарихъ яб акалит кІанзавай. Масадан мал-девелетад вил авачир, гъар нихъ галаз хъайитІани рекъе физ алакъдай рушан гъамлу ихтилатдай гъакъикъат авайвал кватІана дидеди.

- Ахлад жуван квалит, са герендилай зун къведа Менсиятан квилит, - лагъана ада Аният рекъе туна.

- Чан де, къал акъудиз тахъуй гъа, - лагъана руша.

- Къал вучиз акъудда, чан руш? И крарикай хъсандиз вере-вирд ийин герек я. Вал буьгътен вегъизвайбуру гъавурда туна кІанзава. Инсандин чІуру тІвар акъатдалди вил акъатун хъсан я лагъанва бубайри. Абурувай ви тІвар къа-цІуриз жедач. Зи квалле агакнавай гадаяр ава. Абурун тІварцІел леке

гъизва и крари. Хуьре авайди гъа ви гаф я... И кушъуьндрин вилик пад къуна кІанда.

Няни алуқъайла Саиматани Менсията чин-чинал суьгъбет ийизвай:

- Менсият, хуьре са бязибуру кизилар ви суса чуйнуьхнава лугъуза. Ибур вучтин гафар я?

- Къежей мез я, кІани патохъ рахазвай. Къери акъулдин инсанриз вуч лугъун?

- И къел квачир ихтилатар гъа и квалле хъана жеди.

- Ваз вуч лугъуз кІанзава, я вахъ? - хъел кваз жузуна Менсията.

- Авай гаф ятІа чинал лагъ. Вуна вучиз Аният шак гъизва?

- Бес за нел шак гъида? - И гафар Менсиятан сивай садлагъана, вичелай аслу тушиз акъатна. Ихътин жаваб гуьзлемишзавачир Саиматаз къавумд папа вичин кыилелай ругур яд иличяй хъиз хъана. Ада къагъардивди лагъана:

- Гъиле са делилни авачиз, ги-манралди инсандал буьгътен вегъин хъсан кар туш, Менсият. Аллагъди ихътин гъахъсузвал къабулдач гъа.

Ракарихъ акъвазнавай, и гафар япарихъ галукъай Аният вуч-

ам, мекъила зурзазвай. Гъар патухъай чара атІанвай свас вучин, гъиклин лугъуз амай. Менсият ада-латдихъни инсафлувильхъ гелкъведайдан чІалахъ тушир ам. "Я экв, я чим гузвачир" свас Яран дидедиз жезмай къван фад алудиз кІанзавай.

Дердери штІумарнавай суса сятдиз килигна: сятдин 5-дан зур тир. "Пакагъан и береда зун бубад квалле жеда", - фикирна ада ва и фикирди сусан хиялриз ахътин гъам гъана хы, аял хъиз шехъиз кІан хъана бейчарадиз. Садазни таквадайвал, садани кватІун тийидайвал ам чинеба тІимил шехъначир. Анжах кьезил хъун патал ван алаз шехъна кІанзавай. Вичин къене дегърин са къуй авай хъиз жезвай Аниятаз, а къуй накъваривди ацІузвай. Исятда Аниятаз кІандай тек са затІ авай - садазни таквадай са чкада вичин ишелрин булахдин банд ахъаюн.

Варарай акъатна Самур вацІун къерез мус атанатІани байинача ада. Дагъларай тІуз къезвай гафарин селлерикай мадни гур хъанвай Самурдин каф алай лепейри чанда звал, рикІе кичІ твазвай адан. Къванерал гъалч жез, чина

латзавай.

ТІвар алачир начагъвал тир Аниятанди, я хуьруьн, яни райондин духтурривай адаз чара ийиз жезвачир. Эхиримжи гъилера са къуьуз духтурди лагъанай:

- Начагъдиз сагъ жеж кІан тахъайла, духтур ажуз я...

Аният я вилер ахъайзамачир, яни гъай гузмачир. ХтІум хъанвай, чанда кІуьни аман амачиз шем хъиз туьхуьзвай сусан кыили къезвайбуруни адан вегъенвай чІугъузвай. Я хъайи крар, я кизилар квахъай къиса, яни чуйнуьгумбатІаданни рикІел аламачир. Ништа, белки аламай жеди, анжах са касни я ашкара, яни чинебадаказ адакай рахазмачир.

ЦІуд лагъай югъ акъван заландиз алатзавай хы... Тагъдин квалле чІІидин гамунал вегъенвай месел Аният гъа са къайдада ярх хъанвай. Адан яхун хъанвай хъипи чина саки жанлувилин са лишанни авачир. Са анжах ара-ара яваздиз жаж жез агъуз хъижезвай хуру лугъузвай хы, сусал гъеле чан алама.

Квалит гъахъай Менсиятан кІвач садлагъана са-садавай къакъатнавай кве кьулун хиткъерда гъатна. ТІар хъайи дишегъиледи ван алаз цІугъна. Мукуьаветиледи адан кІвач акъудиз кІан хъайи Алимурадан гъил са затІуник галукъна. Им запахърин кланик кифери туькълуьрнавай муг тир. Адан къен цІарцІар гузвай затІаривди ацІанвай.

Алимурата анай са капаш кизилдин затІар акъудайла вирибурай гъарай акъатна. Эхиримжи пуд йисан къене квалей квахъай къван вири затІар: тупІалар, япаганар, цам... ина авай. Квалле авай-буру пагъ атІана амай, садазни лугъудай гаф жагъизвачир.

- Вув, я звал акъатай кифер, квев гвай керематар вуч я? Квез чида къван амалар вуч я? - лагъана Менсията.

- ЧуйнуьгумбатІ жагъай хътинди я, - дериндай агъ цІугуна Саимата.

- Вуч хъана я диде? ЧуйнуьгумбатІ жагъана лагъанани вуна?

Аниятан ван япарихъ галукъайла вири къах хъана. Саиматавай вилин накъвар чуйнуьхариз хъанач:

- Эх, чан дидедин, жагъана, кизилар кифери чуйнуьхзавай къван...

Садлагъана къарагъна месин юкъвал ацукъна Аният. Гъул галайнихъ вил вегъена лагъана:

- Гила хъайитани вун зи гафарин чІалахъ яни?

Я Алимуратавай, яни адан хъандивай чІуьк акъудиз хъанач. Аният вичин гъамлу вилералди яран бубадиз, яран дидедиз, яран вахариз килигна лагъана:
- Чан диде, хутах зун чи квалит.

Гъа икІ, багънадилай месе гъатай Аният багънадилайни сагъ хъхъана.

Аният бадеди ихтилатдиз ара гана. Бикедивай эхиз хъанач:

- Лагъ кван, ахпа вуч хъана?

Къари гъамлудаказ хуьренач:
- Жемятриз вич тахирлу туширди чир хъайи Аният сагъ хъхъана ара датІана адаз минет авунатІани, суса вичин гаф дегишарнач. Эхирни Алимуратаз хуьряй маса са руш гъана. Анжах гададин аялар ханач.

Аниятни риклин хирер сагъ хъайи кумазни къвед лагъай гъилера гуьлуьз фена.

- Зи чІехи буба Мердалидиз? - жузуна Бикеди.

- Эхъ, ви бубадиз зун фадлай канзавайди тир. Амма адан бубадидедиз гуьлуькай хтанвай свас гъиз канзавачир, анжах гъайидалай куьлухъ абур захъ галаз гзаф гур хъана. За ирид аял хана. Мердалиди абуралди гъамиша дамахдай.

- Бес Алимурадан эхир гъикІ хъана?

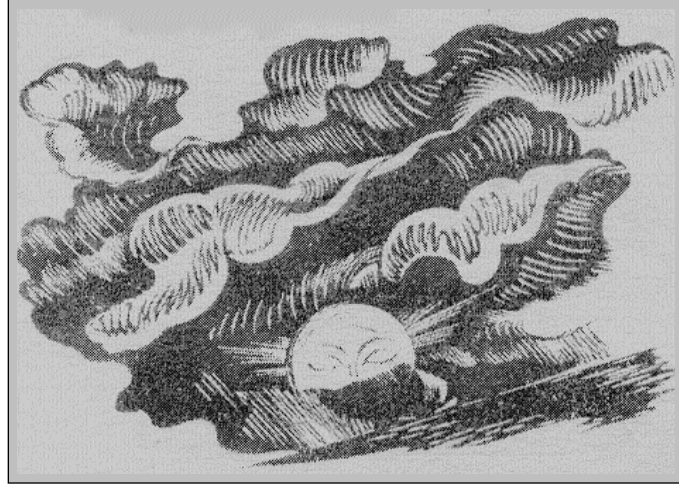
- Къвед лагъай папазни аялар тежез акур ада, пуд лагъайди гъана. Анжах велед кысметда авачир къван фагъирдин. Эхирни дуйнуьгъандал эцигун кумазни авари ам муьтълугъарна.

Аният бадеди вичин хтІулдин пелез темен гана, ахпа:
- Чан бадедин, жувакай мукуьят хуьхъ, а кифер лугъудай завалрикай жув хуьхъ, - лагъана квалей акъатна.

Иифен ихтилат куьтягъ хъанвай. Анжах ахвар ханвай Бикеди са береда хъайи крарикай фагъумзавай...

Седакъет КЕРИМОВА

ЙИФЕН ИХТИЛАТ

датІани тийижиз амай. Анжах са кар ашкара тир, инлай куьлухъ и квалле яшаминшун муькин тушир. Гъавилия дидедин гафар адан рикІай хъанач:

- За зи руш хутахда, ихътин буьгътенар авай квалле са юкьузни тадач.

- Мад вичин ниятар кылит акъудайдалай куьлухъ адакай амукъна вучда къван? Руш хутахиз канзаватІа, кве йикъан муьгълет це, Гъажимурад КцІарай хтурай, тахъайтІа завай адан хура акъвазиз жедач.

- На лагъайвал хъурай...

***

Кве югъ кве ийис хъиз ярғи хъана. Им тахъана Аниятан уьмуьрда икъван залан, икъван туькуьл, икъван умудсуз йикъар хъайиди тушир. Вичихъ са гунагъни авачиз хъандин арада батІул хъанвай жегъил дишегъилдин риклин дегънеяр гъамди кунвай. Цавун кланик, чилин винел ялгуьздаказ амай къураба хъиз, сефил хъанвай ам. РикІикай куьрс хъанвай хажалатрин парци мадни гъалсуз авунвай свас.

Эхиримжи варцара гуьлуьн квалле хатурдихъ укълурдай, кефийяр цІурдай дуьшуьшри ам акъван чукъвенвай хы, цІуру мансур хъиз хъанвай адавай са кардайни кыл акъудиз жезмачир. Квалле санлай акъван затІар квахънавай хы, гагъ-гагъ Анията вичел шак гъизвай. РикІе хъел аваз телегъ-билегъни ийизвай ада. Чулуьв хашрав арушнавай хъиз, Аниятан хиялрин дадни туькуьл хъанвай - маса са ранг, са тІямни кумачир абурухъ.

Ахвар ханвай Аният са къвалах къаткана ширин ахварзавай Алимуратаз манийвал тийин патал явашдаказ квалит рак ахъайна къецел акъатна. Гъаятаз, тутун тарцин кланик квай тІапунал ацукъна. Иифен серин шагъвар акъур

акъаз, тандиз зуз акъудзавай стІалри сусан сугълулвал мадни артурарзавай. Яд акъалтна векуь хъанвай Самурдивай адан квахънавай сабуруни къарай вахуз жедайни мегер? Чинихъди къайи къванерал ярх хъана аял хъиз шехъиз башламышна Аният. Адан вилерай ирид селлер авахъзавай. "Гъуьлугъ рахкай папаз бубад квалит хъифинилай чІехи дерт жени?" - фикирна ада. Са береда виридалайни клани тир хайи квал гила сур хъиз акъазвай адаз. "Ана гъич са юкьузни эхиз жеч завай" - фагъумна суса. "Бес вучда?" Азим чІавадди шехъна къеневай туькуьлвилерин пар са къадар къезиларай Аният вилер гатІумна Самурдин каф алай лепейриз килигна: "Зи тІалариз анжах Самурдивай чара ийиз жеда. Зи руьгъдиз анжах адан лепейри эбеди секинвал гъида." Чилелай къарагъна вацІ галайнихъ къвед-пуд кам вегъейла диде вилерикай карагна адан:

- Ваз зи язухъ къевезвачни бала дидедин?

И гафар дидеди акъван пашмандаказ лагъана хы, Аният куьлу-куьлухъ фена. "Зи кыл цІур хъанва жеди." Сад лагъай гъилер тир ада вичикай ваь, хайибурукай фикир ийиз. Къегъенан кардикай регъуь хъана Аниятаз. Къезил хъайи хъиз хъана адаз вичин хажалатар. Яваш-яваш хуьр галайнихъ хъфена свас.

Квалевайбуру гъеле ксанвай. Аниятзни ксуз кІан хъана. Кыл хуьуьцугъандал эцигун кумазни авари ам муьтълугъарна.

***

ЦІуд юкьуз ифин аватнач Аниятан. ЦІуд юкьуз кве квалит хзан яоди къуна. Хуьр чІалал атанвай и кардикай. Ялар хъана плузарар акъатнавай сусан гъалар акурбуру Гъажимурадан хъандикай, адан квалле хъайи крарикай ихти-

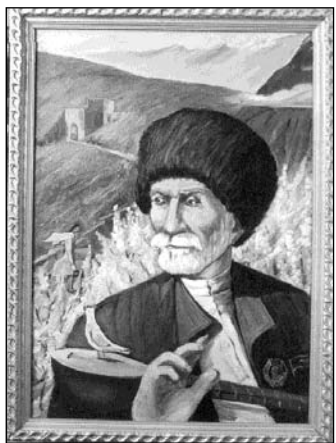
“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

САВКЪВАТ

Чи халкъдин твар-ван авай суьретчи Магьмуд Челебов лезги колоритдин къакъан эсерралди тафаватлу жезва. Халкъдин тарихни адетар рикел хкида адан таблойри. Лезги чилин генг къамат, чи дагъларни, дереярни, булахарни хупи иер я адан пейзажра.

Магьмуд муаллимди гьакни лезгийрин гзаф сейли ксарин образар яратмишнава. Абурун арада чи члехи шаир Стал Сулейманан портретди къетлен чка къазва. Образдин тамавили, композициядин битавили, рангарин хушвили рикл шадарзава. Гзаф инсанар гьейран хьанва и портретдал.

Гила суьретчин и эсер - члехи шаирдин портрет “Самур” газетдин редакциядин члал ала. Магьмуд муаллимди ам чаз багъишнава. Лугъуз теже дай къван члехи ва къиметлу савкъват я им. Суьрет -

чиди мад са эсер багъишнава редакциядиз. “Зулун багъ” твар ганвай пейзаждин хъуьтуьл, мили рангари рикл шадарда.

Тек са чна ваь, редакциядиз къвезвай вири ксари гьейранвилелди килигзава куь эсерриз, Магьмуд муаллим! Квез чандин сагъвал ва мад ихьтин эсерар яратмишдай илгьам, цийи агалкъунар тлабзава чна!

“САМУР”

ИМУЧА-МУЧА

Вичихъ кроссвордар туькюьрунин, яратмишунин рекьелди члехи агалкъунар авай Эмирмет Новрузов чи клелзавайбуруз хъсандиз чида. Ингье, Эмирмет муаллимди мад гьилера чал Кцарай азим материалар ракъурнава. Агъадихъ чна адан са шумуд цийи имуча-муча чапзава.

Далдамдал къве чин ала,
Зал алайди са чин я!
Мани лугъузвайбуруз
Зун галачиз четин я.

***

Калеризди ем я ам.
Нек, ниси я, члем я ам.
Твар вуч ятла за талгун,
Вуна лагъ кван, вуч я ам?

***

Гегьенш ник я, лерзе гуз,
Садни къвед туш, вил ту-
хуз...

***

Гзаф тямлу, лезетлу,
Атир галай ич я зун.

Хъипи, яру чкалар
Зи пекер я, квез лугун.
Гьар ичинихъ ава твар,
Лагъ кван, гьихьтин ич я
зун?

***

Лув гузавай гимияр,
Зал ацукъиз къарагъда.
Ван алачир члав авач,
И гимийри лап цлугъда!

***

Я а пад туш, я и пад,
Вичин тварцел я ам шад.

КВЕЗ ЧИДАНИ?

КЪАЗВАЙ МИРГЕРНИ АВА

Америкадин алимриз Вьетнамдин тамарай миргерин цийи жинс жагъанва. Ибур муькуь миргерилдай гъвечи я ва абурухъ члехи крчарни авач. И миргер кичериз ухшар я ва абуру ки-

цери хъиз къазва. Кьил акъуддай ксари лугъузвайвал, и миргерин къадар къвердавай тимил жезва. Абурун як гзаф тямлу я ва гъавилай гьуьрчехъанри и гъаванрилай гьил къачузвач.

Чи литературада гзафни-гзаф зурба сьняткар хъиз гьатнавай, лезги поэзия вини куклушриз акъуднавай, гьахъсуз аям дериндай русвагъ авур, дуьньяда къекъвена гьа девирдин гьар са кардикай хабардар хъайи, вичин эсерар кьуд члалал: лезги, азербайжан, араб ва фарс члаларал тесниф авур, сифтегъан къве члалал генани члехи агалкъунар къазанмишна, гьам лезги, гьамни Азербайжан литературадин багъа инжияр туькюьрай, устад сьняткар твар къачур, вичин уьмуьрдин эхирдалди риклин сидкъидай халкъдиз къуллугъ авур ватанпервес ашукъ ва шаир Лезги Агьмед 1762-йисуз Кцар райондин Вурварин хуьре дидедиз хьана.

ЛЕЗГИ АГЬМЕД (1762-1840)

Лезги Агьмед XVIII виш йисан шаирдин арада твар-ван авай, ашукърин межлисра гьар-гьамниша гъалибвал къазанмишай ашукъ хьана. Гьа девирдин адет тирвал, Агьмеда вичин хизанни ашукъвал авуна хуьзвай.

Лезги Агьмедакай сифте малуматар ва азербайжанви ашукъ Хесте Къасумахъ галаз хъайи гьуьжетра лагъай члалар, яни дейишме, 1894-йисуз Тифлиса басмадай акъатай “Къафкъаздин виляятрикай ва тайифайрикай суьгъбетзавай кватал” ктабда урус члалал ганва. Лезги Агьмеданни Хесте Къасуман арада хъайи гьуьжетрин кьуд члал 1937-йисуз Бакуда азербайжан члалал акъатай “Ашукъар” ктабда гьатнава. Лезги члалал Лезги Агьмедан эсерар сифте яз 1965-йисуз “Дуствал” альманахдин 2-нумрада чапнавай: “Шекер хьтин”, “Хьел хьана хьи”, “Мурсал хандиз”, “Дуьнья я им, къведай вири берей” ва “Хабар туш”. И члалар М. Къурушани Кь. Фаталиева чпин хуьруьнвийрин сиверай кватал хуьвунвайбуру я.

70-йисарилай кьил кутуна Лезги Агьмедан эсерар жуьреба-жуьре кваталла ва учебникра акъатна. Месела, 1978-йисуз акъатай “Лезгийрин поэзиядин антология” да адан “Хьел хьана хьи”, “Ашукъ Саидаз” (и шиирдал маса ктабра “Мурсал хандиз” ва “Я залум хан” тварар ала) ва “Лезги Агьмеданни Хесте Къасуман гьуьжет” гьатнава. И шиирар 1990-йисуз Магъачкъалада басма хъайи “Лезгийрин революциядин вилик квай девиррин литература” ктабдани акъатнава.

Эхиримжи йисара шаирдин эсерар азербайжан ва урус члаларални акъатна. 1987-йисуз Бакуда чапнавай “Дагъустандин савкъватар” кваталла Лезги Агьмедан пуд шиир ва 1988-йисан 1 сентябрдиз Хасавюрт шегьердин “Дуствал” газетда къве шиир чапнава. И газетда сифте яз Лезги Агьмедан шикилни ганва. Шаирдин къамат художник Низами Къагъриманова, агъсакъларин рикел хкунрал бинеламиш хьана, тесниф хуьвунва. Лезги Агьмедан шикил “Самур” журналдин 1993-йисан 3-нумрадин ганва.

Лезги Агьмедан члалар милли мектебра ни чирзава. Адан эсерар аялри 7-8-синифра клелзава. Шаирдин эсерар илимдин бинедал -

Хайи члал тийи-
жир инсан дидедин
лал, буьркюь ва
биши веледдиз ух-
шар я.

Гьасан
АЛКЪВАДАРВИ

лаз сифте яз Гьажи Гашарова ахтармишна ва алимди абуруз лайихлу къиметни гана. Гьа икI ам литературадиз хкин патал Къуруш Мегъамеда, Къасум Фаталиева, Мавлуд Ярагъмедова, Къурбан Акимовани члехи зегъмет члугуна. Ятлани Лезги Агьмед клелзавайбуру патал гьелени сирлуди яз амай шаиррикай я. Гьеле адан уьмуьрдихъ ва яратмишунрихъ галаз авсиятда суал аламай меселаяр гзаф ава. Йисар алатунивай ашукъдин цийи эсерар винел акъатзава ва чап жезва. Эхиримжи гьилера адан цийиз жагъанвай эсерар “Самур” журналда чап хьанва: “Акьулдикай кьил кьеридаз”, “Герек туш”, “Хиз насигъат”, “Ярдиз”, “Масадан ярдиз”, “Зуьмруьд къушра хъиз...”, “Халад руш, ваз вуч хьел ава?”.

Лезги Агьмед шаирвилеин ва ашукъвилеин жигъетрай члехи алакьунар авай мерд ва къагъриман шаир хьана. И кардин гьакъиндай адан члаларини, Хесте Къасуман гафарини шагьидвалзава:

*Лезги Агьмед, гаф авач ви камалдиз,
Мад рахунар ийидач за яргьалди.
Аквада чун, мажсал гурай ажсалди,
Дуствилелди зун я ви гьил къадаиди.*

Лезги Агьмедан агъадихъ галай шиирдини шаирдихъ члехи алакьунар хъайиди суьбутзава.

АКЪУЛДИКАЙ КЬИЛ КЪЕРИДАЗ

*Акьулдикай кьил кьеридаз,
Жибиндикай гьил кьеридаз,
Дуст илифдай чил кьеридаз
Лагъ, ви гьихьтин салам хуьрай?*

*Чинал тариф ийиз пара,
Гуьгъуьна тваз фитмед хара,
Ахьтин кас бес мус а сура
Дуьз хъийидай макъам хуьрай?*

*Къвез ви дердин яцла гьахьда,
Ахпа риб хъиз ваз акьахда.
Лезги Агьмед, мус дамахда?
Душманриз ам са къам хуьрай.*

ПРЕВЕРБАР КВАЙ ГЛАГОЛАР

Клелзавайбуру редакциядиз ракъурнавай чарарай аквазвайвал, са бязи ксари превербар, яни чка ва тереф къалурдай мана авай префиксар дуьздаказ ишлемишзавач. Агъадихъ чна превербар квай глаголриз талукъ мисалар гузва.

Аватун - падать
Агатун - приближаться
Гагатун - приближаться (друг к другу)
Акатун - попасть
Акъатун - выходить
Къакъатун - удаляться, расходиться

Алатун - сойти
Ивисун - свисать
Игисун - касаться
Икисун - ступать ногой
Экисун - выступать, выделяться
Илисун - давить
Ицисун - скутывать (о тумане)
Акахун - смещаться (одному предмету относительно других)
Какахун - смещаться (всем предметам относительно друг друга)
Тахвату - не падать повторно
Техличун - не наливать повторно
Техцягун - не трогать повторно

СӘННӘМИЗИН YENI ULDUZU

Сәид Хусейн. Бу ад Азәрбајҗанда әртиқ чәхләри-на тәнишдир. Сәнәтә сидди ја-нашмаси, өзүнә қарши тә-ләбкарлиғи, маһнилари пешә-карлиқла ифа әтмәси диққәти сәлб әдир. Рәшид Бәһбудов мәктәбинин лајиқли давамчиси кими сәләфләриндән даям әж-рәндр. Онун репертуар сә-мәјиндән тутмуш сәһнә мәдәнијәтинә кими һәр шәј кәһләшәдир. Бу лирик-дра-матик тәнорун сәсиндә мә-лаһәт, ширинлик, үрәјәјатимлиқ бир-бирини тамамлајир. Ифа әт-дји һәр маһнинин образини ја-радр, динләјјини дүшүндү-рүр, һәјрәтләндирир, һәјјата бағлајир. Бирчә дәфә Сәидин сәсинә қулақ асмақ кифәјәт-

dir ki, onun sehrinə düş- sən. Sajsız-hesabsız "gənc müğənnilərin" jad musiqilə- rinin tә'siri altında jazılmış maһnılarla zövqümüzü kor- ladıqları bir vaxtda Сәид Азәрбајҗанının бәјүк бәстә- карлары тәрәфиндән ја-радильмш солмаз маһнилари јенидән һәјјата қайтарир, онлари јаша- дир. Тәбриздә доғулмуш Са- вид Азәрбајҗанә тәһсил алма- ға гелиб. Сәнәтдә илк уғурлу addımlarina гөрә о, Азәрбај- јан Дәвләт Музиқи Академи- јасина вә мөәллими Фидан Қасимовја борчлудур. Отән јай "Spejs" телеви- зия каналının "Musiqili

meјdan" verilisinde Јақуб Зуруфчу илә јаришдан sonra Сәид Хусейнин пәрәстиш-

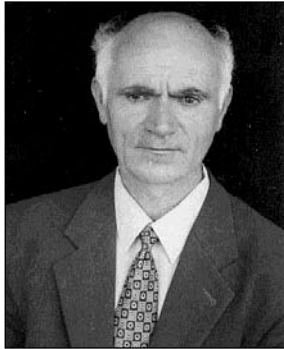
karlarının saјi daha da art- mışdır. Bu iste'dadlı genci "Suvar" lәzgi instrumental ansamblinin пәрәстишкарла- рı da sevirlər. "Suvar"ın konsertlerinde onun һәр bir çıxışı gurultulu, uzun sürән alqışlarla qarşilanı- rdı. Hazırda Сәид һәм Му- сиқи Академијasının magis- traturasında тәһсилини давам етдирир, һәм дә јени маһни- лар үзәриндә ишләјир. Онун та- машаçıларла, динләјјиләрлә һәр гөрүшү бир daha sübut әдир ки, Азәрбајҗан сәһнә- синдә јени бир ulduz parlaјir.

Roza HACIMURADOVA

Акьалжун - алуқлун
 Баябан кас - акахь тийидај
 Кагьул - залан
 Киж - мел
 Кьеркьәтә - чиркин, миҳьи тушир
 Кьувунун - дақлун
 Кьалу авун - рағьуларун
 Кьукь гвай - вичин гафунилай
 гьейри гаф кьадачир
 Кьулар - желе (кьифер кьадај)
 Клаш - чехи клута
 Клавузар - зиндан (наковальня)
 Клетә - киткин
 Мазула - мигрень
 Ментеш - кьайдасуз
 Сумбат - наждак
 Стлунни - са клусни, зеррени
 Тагьар - цел
 Тумавагь - насморк
 Тлан - булама
 Тленгир - балдургьан
 Чакьнакьа - нагьахь, гьавайда
 Члаба - кьалин члар алай

АГАЛКЪУНАР ТІАЛАБЗАВА!

Чи газетдин тагьсиб члуг- вазвай ксарикај тир Шихеммед Саидмамедован 50 йис я. 1952-йисуз Кьуба райондин Хьимилрин хуьре дидедиз хьайи, юкьван мектеб куь- т я г ь а й д а л а й кьулухь Бакудин Гьукуматдин Уни- верситет агалкьун- ралди акьалтІарай Шихеммед муаллим ра- йондин вири агьалийриз хьсандиз чида.

Алай вахтунда Кьубадин образовани- дин отделдин методиствиле кІвалахзавай Шихеммед муаллим са шумуд ктабдин ав- тор я. Адан 1996-йисуз чапдай акьатај "Кьубадин шегьидар" ктабди автордиз мадни чехи гьуьрмет гьана. Зегьметдал рикІ алай Шихеммед муаллимди районда образование вилик тухун патал гзаф зегь- мет члугваз. Гьавилај ам "Азәрбајҗан Республикадин образованидин кІвенкІвечи" тІварçиз ва III дережадин Зегьметдин Шуьгьретдин ордендиз лайихлу акунва. Ш.Саидмамедов кІелдайбуруз гьакІни маракьлу мақьалайрин автор хьиз чида. Икьван гагьди республикадин цІудралди газетра ва журналра адан 300-дав агакьна мақьалаяр чап хьанва. Шихеммед муаллим! Вуна райондин об- разовани вилик тухун патал шумуд йисар я галатун тийижиз, гьакьисагьвилелди зегь- мет члугваз. Чна и карда ваз чандин сагь - вал ва мадни чехи агалкьунар тІалабзава! Ваз 50 йис мубарак хьурай! 100 йисан юби- лей алуқрай ви!

"САМУР"

YIĞSAM FİKİRLƏR

- Бәјүк кайнат дүнјасında али вә әбәди дөрд қа- нун вә һәр қанунун өз бағ принсипи һөкм сүрүр. Варолма қануну - охсарлиқ принсипи, низам қануну - мәркәзләшмә принсипи, әлақә қануну - мүнәсиблик принсипи, гөзәллик қануну - симметрия принсипи.

- Elmin күтләлә доғру јоллар јакьши һамарланма- јиб.

- Бә'зи һәјјати мәсәләләрдә елмә сиғинмаға дәј- мән.

- Platon академijasına üzv olanlar ағлын итилийнә мане олан үч мәһдудийәтә сидди fikir верирдиләр; аз јатир, әт аз јејир вә шәһвәтә ујмурдлар. İndinin aka- демикләринә белә мәһдудийәтлә гүлүnc гөрүнәр, ақи онлардан ити ағыл тәләб әдән јокдур.

- Fəlsəfi vә bədi təfəkkür өз әvvəlki güc vә güv- vəsini saxlaya bilmir, јerini texnoloji vә siyasi təfək- күрә verir.

- İndiki zəmanədə гөркәмли мütəfəkkirlərin јox olub getməsi, mezozojda dinozavların јox olub get- məsinə oxşajır.

- Aqlın hikməti təkсә дәrin kəlamlar sөjləmkəde дејил, bu qabiliyyəti özgəләгә дә әјrətməkdədir.

- Müdrıkların бәјүк кәлаmaları ајrica zaman vә сөмијјет çərçivələrinə siғışan дејил.

- Müdrıkların bir ајағı һәјјатин дйбндә, o biri аја- ғı ісә onun zirvəsində olmalıdır.

- Müdrıkların bir saғalmaz azarı var, çox- dan çejnənilen бәшәри дәјәрләri дөнә-дөнә çejnə- məkдән әл çəkmirlər.

- Gələcək sivilizasiyalara keçmiş sivilizasiyaların xarabalıqları дејил, Misir ehramları kimi topdağıtmaz әбәди abidələr lazımdır.

- Nə qədər ki, tarixi jazanlar tarixi jazdıranlara qulaq asacaqlar, tarixдән elm olmaz.

- □n maraqlı tarixlər hakimiyyətlərin tarixləridir, һәттә müharibələrin tarixləri дә onların kölgəsində qalır.

- Dünja nizamının zirvəsi hakimiyyətdir.

- İnsan qartal kimi ucalıqları xoşlayandı.

- İnsan Allahı гөјлөрдән еndirib özünükiləşdir- mək vә өзünü onda görmək niyyətini һеç vaxt gizlət- мейјib.

- Aza qane olanlar daha ағыллы adamlardır.

Şafiddin HİLİVİ

"Samur" Ləzgi MM-in futbol komandasının iştirak etdiji Bakı kənd vә çəşəbə birliјinin 8- ci çempionatında ilk dövrəјә јekun vurulub:

Maşağa B.	11	10	1	0	40-15	31
Nizami-57	11	7	1	3	42-32	22
Mehtabad	11	6	3	2	43-18	21
Balaxanı B.	11	6	1	4	36-31	19
Ağdam	11	6	0	5	25-28	15
Azəri	11	4	3	4	16-15	15
Samur	11	4	2	5	27-21	14
Olimp	11	4	2	5	17-23	14
Veteran	11	4	1	6	35-32	13
Fəcr	11	3	3	5	26-27	12
Spartak	11	2	1	8	15-39	7
Lider Jasamal	11	0	2	9	13-49	2

İkinci dövrənin oјunları mart ајında başlaјacaq.

МИСКІАЛАР

Имуча-муча, муч хали- ча, чан сад, риклер кьанни сад?

Имуча-муча, муч халича, са дидедихь кьад аял. Абу- рукај - цлуд гадаяр, цлудни рушар.

Имуча-муча, муч халича, са ракларай вад стха физ - экьечла?

Имуча-муча, муч халича, са цлал вад устлар?

Имуча-муча, муч халича, са тарал вад клукІ?

Имуча-муча, муч халича, кьуд стха санал, сад - чараз?

Сајидин САИДГЬАСАНОВ

ХАЛКЪДИ МАНИЙРАЛ ЭЛКЪУЪРНАВАЙ БАЯДАР

И патарай эверналди, А патара ван жедани? Яр я лугьуз чарадан хва Рикиз икьван клан жедани?

Муьгьуьн патав серин булах, Вун булахдал кьведани, яр? Икьван клани вун риклевав, Зун масадаз фидани, яр?

Цавай фидай вили лифер Жергедава лужуналди. Вун бубади заз тагайтла, Гьйда за вун гужуналди.

Кьацу багьдиз яд гуда за, Цуьквед юкьва хвал авуна. За ви шикил хуьзва, гада, Рикин кьене кІвал авуна.

Агьадикај экьечлај Рагь, Вини патар ацлудайд туш. Вад аялдин буба хьайтлан, Зи вил вакај атлудайд туш.

Хуьруьн юкьва тавдин кІвалер, Гьавадавай дагь хьтинд я.

Заз клан хьайи иер баха Акьзававай Рагь хьтинд я.

Зун и пата, вун а пата, Арадавай мензил вуч я? Чун сад-садаз клан хьайила, Кьисмет тахьун делил вуч я?

Салам гана за ви тавдиз, Вад юкІ алай зар халича. Зи рикІ кана кьенемайд туш, Чан каниди, яд илича.

Кьацу векьел чиг аламаз, Вун дагьлариз экьечла, яр. Зи бубадиз хьел кьведайд я, Адав яваш эгечла яр.

Дагьларавай живер цлураз Кьулан вацлуз сел кьведани? Вили кьуна клани хьайбур Багьнадилај хьел жедани?

Кьхейди: Илагье МЕГЬДИЕВА, ДГУ-дин студент

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" qəzetinin kollektivi DDU Bakı filialının direktoru Abdulla İsaјevə qardaşı

Cəlal Hüsejn oğlunun

vəfatı münasibətilə dərin hüznlə başsağlığı verir.

Следующий номер газеты выйдет 20 марта 2002 г.

"САМУР"

Адрес редакции: 370146 Баку, Метбуат проспекти, 529-й квартал, Издательство "Азербайджан", этаж 3, каб. № 101. Телефон: 32-92-17 Факс 32-92-17

Расчетный счет 26233080000 1-й Ясамальский филиал ОУАБ г.Баку код 200037 ВОИН 130024708

Газета зарегистрирована в Министерстве печати и информации Азербайджанской Республики. Рег.№ 78

Тираж: 2117

Заказ 801

Индекс: 0258

НАПЕЧАТНА В ИЗДАТЕЛЬСТВЕ "АЗЕРБАЙДЖАН"

